

Svikets ikon

Psykiater Finn Skårderuds tiltro til ordet preger teaterstykket *Quisling* i stor grad. Den norske førerens fall skyldes at han ikke kjente seg selv godt nok.

Av: Elisabeth Leinslie

Manus: Øystein Lønn og Finn Skårderud.

Instruktør: Tom Remlov

Urpremière 21. oktober Teater Ibsen

Året er 2005: For nøyaktig 60 år siden ble landsforræderen Vidkun Quisling henrettet på Akershus festning i Oslo. Norge feirer hundre år som selvstendig nasjon med en rekke oppbyggende arrangementer. Teater Ibsen (i samarbeid med Nationaltheatret) utfordrer jubileet med et psykologisk portrett av landssvikerens fra Fyresdal – mannen man kan si representerer en av Norgeshistoriens mørkere sider. Den norske identiteten, romantismen, Norge som fedreland og selvobjekt, blir Quislings svøpe – han fortrenger skammen ved å selvskade sin egen nasjon.

Quislings høyforræderi vakte enormt oppsikt. Navnet og ordet Quisling spredtes verden rundt og dannet en internasjonal mening; forræderi. Dermed har stykkets tittel (*Quisling*) en dobbeltmening; mannen Vidkun Quisling og forræderiet. Tittelen spiller på både mennesket og fenomenet, på fortid og nåtid. Allerede før vi entrer teatersalen aner vi ordets makt i denne produksjonen.

Svikets psykologi

Teaterstykket tar utgangspunkt i månedene før 9. april 1940. Quisling er syk og strever med å komme i maktposisjon. De tyske nazistene tviler på hans egnethet som diktator, bare 2% av den norske befolkning støtter han, og moren forakter hans prosjekt. Quisling selv derimot, er blottet for selvinnsett og tviler aldri på sitt ”gode” prosjekt: å redde Norge og gjerne også verden.

Quisling svek alle på veien til sitt mål, han svek Norge, sine nærmeste og seg selv. Og det er svikets og skammens psykologi det fokuseres på i forestillingen *Quisling*. Innblikket vi får i den norske Førerens (godt spilt av Jan Ø. Wiig) sjeleliv speiler verken ren galskap eller demonisering, men snarere en sosialt klønete einstøing med lite affektbevissthet, og grandiose tanker om hva han selv kan utrette. I det psykologiske portrettet som tegnes opp spiller, som forventet, moren (meget godt spilt av Sylvia Salvesen) en viktig rolle. I en sterk scene mellom de to forteller hun hvordan hun har mistet troen på og kjærligheten for sin sønn. Vi aner her en mor som aldri bekreftet sitt barn, og ufrivillig skapte et menneske med megalomane personlighetstrekk.

Quisling karakteriseres først og fremst av personene omkring han; av moren, Alexandra (hans første kone, Gørild Maurseth), Maria (hans 2.kone, Ine Jansen), Dr. Wagner (hans lege, Sylvia Salvesen) og Bleer (utsendelsen fra Berlin, Duc Paul Mai-The). Vidkun selv er ordknapp, men røper sin svakhet med aggresjon og utsagn som ”Jeg er aldri redd.” Wiig spiller en stiv, tilkneppet og nervøs mann. Som alltid er redd. Og dette blir Quislings fall – han kjenner ikke seg selv godt nok.

Forestillingen artikulere ingen tydelig sykeliggjøring og diagnostisering som kan frikjenne Quisling psykologisk. Menneskebildet som tegnes er skremmende gjenkjennbart og normalisert, både litterært og teatermessig. Dette grepet forsterker følelsen av svik og ondskap.

Tid

Forestillingen dreies rundt tre tidsdimensjoner: månedene før tyskernes invasjon, dagen Quisling ble henrettet, og flere år etter henrettelsen – hvor vi møter Quislings første kone Alexandra og hennes nåværende ektemann Francis.

Sviket og skammens psykologi forsterkes og utdypes ved denne tidsbruken. Selve henrettelsen ligger hele tiden under som en påminnelse om hvilket fatalt prosjekt Quisling setter i gang. Samtidig får vi innblikk i noen prosesser fra hans liv, og vi opplever ettertidens utvidede mulighet til å klargjøre forståelsen av denne mannen.

Ordets makt

Dramatikkdebutantene Øystein Lønn og Finn Skårderud har i fellesskap utviklet manuset. Et samarbeid som har ført til en sterk og massiv tekst som har en sentral posisjon i forestillingen. Psykiater Skårderuds menneskekunnskap og tiltro til og behersking av ordet, preger teksten i stor grad. Skam, fortregning, minner, tilknytning, uro, selvbedrag og psykosomatiske plager er noen temaer som behandles.

”Han ribbet meg for den luksus det er å være seg selv”, sier Alexandra. Dette er et eksempel på hvordan denne dramatikken er spekket med multiple betydninger. Sitatet sier at Quisling skadet sine nærmeste, samtidig fungerer det som en proaktiv identifikasjon av han selv. Til tider virker teksten så mangefasettert at skuespillerne har problemer med å kommunisere den gjennom spillet. Løsningen er ofte at spillestilen tones ned til et minimum av kroppslig psykologisering. Den nedtonede spillestilen dreier forestillingen i retning av rent taleteater. Samtidig understreker spillestilen Quislings makt- og kontrollbehov.

Den kroppslige stivheten skaper visuelle scenerbilder. Men, bare en sjelden gang overskrider bildene teksten. Da opplever vi til gjengjeld øyeblikk av teatret på sitt beste. Scenene hvor flere tidsdimensjoner sammenstilles til symbolske bilder (for eksempel når Alexandra ”ser” Quisling som gjensøkende bilde fra fortiden) er slike magiske øyeblikk som får det til å gå kaldt nedover ryggen.

Forestillingen virker ikke helt forløst på premieren. Rytmen halter, både tekst- og spillmessig, og bare tidvis tar forestillingens sterke tema tak i publikum (oppgjørsscenen mellom Quisling og moren er en scene som fungerer spesielt godt). Jeg skulle gjerne sett forestillingen igjen, på et senere tidspunkt – når den er spilt inn under huden til skuespillerne.

Spilleplan:

21.-29. oktober, Teater Ibsen
November turné i Telemark og Vestfold
6.-17. desember, Nationalteatret i Oslo.

Publisert i: Morgenbladet, 28.okt – 3.nov, 2005